

УДК 374:7

DOI: 10.32342/2522-4115-2019-2-18-21

П.В. ГАМОЛІН,

*аспірант кафедри педагогіки та психології
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ДО РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті визначено роль компетентісного підходу у процесі фахової підготовки майбутніх викладачів образотворчого мистецтва; розглянуто актуальні проблеми розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців.

Окреслено основні ключові напрями підготовки майбутніх викладачів образотворчого мистецтва, що ґрунтуються на формуванні професійної компетентності на основі інтеграції кількох ключових напрямів у процесі фахової підготовки (психолого-педагогічна, художньо-творча, культурологічна, методична).

У статті здійснено аналіз дефініцій «компетентність», «компетенція» викладача образотворчого мистецтва та генеровано автором власні визначення означених понять.

Визначено провідні компетенції, що входять до змісту професійної компетентності майбутнього викладача образотворчого мистецтва: культурологічна, психолого-педагогічна, методична, образотворча, проектна, прогностична, рефлексивна.

Ключові слова: компетентісний підхід, професійна компетентність, майбутній викладач, образотворче мистецтво, підготовка, заклади позашкільної освіти.

В статье определена роль компетентностного подхода в процессе профессиональной подготовки будущих преподавателей изобразительного искусства; рассмотрены актуальные проблемы развития профессиональной компетентности будущих специалистов.

Определены основные ключевые направления подготовки будущих преподавателей изобразительного искусства, базирующиеся на формировании профессиональной компетентности на основе интеграции нескольких ключевых направлений в процессе профессиональной подготовки (психолого-педагогическая, художественно-творческая, культурологическая, методическая).

В статье осуществлен анализ дефиниций «компетентность», «компетенция» преподавателя изобразительного искусства и сформулированы автором собственные определения указанных понятий.

Определены ведущие компетенции, входящие в содержание профессиональной компетентности будущего преподавателя изобразительного искусства: культурологическая, психолого-педагогическая, методическая, изобразительная, проектная, прогностическая, рефлексивная.

Ключевые слова: компетентностный подход, профессиональная компетентность, будущий преподаватель, изобразительное искусство, подготовка, учреждения внешкольного образования.

Постановка проблеми. Одним із головних напрямів модернізації вищої освіти на сучасному етапі є кардинальне оновлення змісту підготовки педагогічних кадрів. Важливим підходом до розроблення змісту освіти виступає компетентісний підхід, що забезпечує формування системи знань, умінь і навичок, а також властивостей особистості, необхідних для здійснення соціально цінної діяльності.

Однією з домінуючих тенденцій інноваційного розвитку в системі вищої професійної освіти є посилення уваги до проблеми підготовки кадрів якісно нового рівня. Набувають пріоритетності питання реалізації компетентнісного підходу до навчального процесу в закладі вищої освіти.

Стратегічна ініціатива нового освітнього виміру визначила перспективи розвитку вищої школи. Фундаментальні наукові дослідження в межах закладу вищої освіти мають стати, на наш погляд, важливим ресурсом та інструментом засвоєння майбутніми фахівцями компетентного пошуку, аналізу, засвоєння та оновлення інформації.

Модернізація соціально-економічного простору висуває перед наукою завдання активізації внутрішніх ресурсів, що визначають особливості конкурентної переваги інтелектуальних, проєктних, художньо-творчих досягнень.

Аналіз досліджень. На сьогодні існує чимало наукових розвідок щодо питання підготовки майбутніх викладачів образотворчого мистецтва до роботи в закладах позашкільної освіти в рамках компетентнісного підходу.

Так, Л. Гарбузенко у контексті проблеми підготовки сучасного педагога розглядає формування художньо-естетичної компетентності майбутніх вчителів образотворчого мистецтва шляхом реалізації системи навчальних завдань.

Особливості професійного становлення педагога в контексті компетентнісного підходу стали предметом дослідження О. Дубасенюк.

Особливо цінними для нас виявилися погляди дослідниці Т. Стрільєвич, яка приділяє увагу розвитку фахової компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Авторка деталізує структуру професійної компетенції майбутнього фахівця, визначає компоненти та критерії сформованості здатності до професійного саморозвитку майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

В. Форостюк важливим аспектом становлення майбутніх викладачів образотворчого мистецтва вважає підвищення їхньої професійної компетентності в процесі розвитку творчої активності.

Дослідниця К. Семенова професіоналізм майбутнього викладача образотворчого мистецтва розглядає крізь призму художньо-творчої компетентності.

Теоретико-методологічні проблеми підготовки майбутніх фахівців образотворчого мистецтва в системі формування професійних компетентностей стали предметом вивчення Е. Шачкової.

Детальне вивчення наукової літератури дає змогу стверджувати, що в педагогічній практиці існує чимало досліджень щодо професійної підготовки майбутніх викладачів образотворчого мистецтва, виокремлено основні компетенції, якими має володіти майбутній фахівець. Однак аналіз стану означеної проблеми доводить, що незважаючи на певний рівень її теоретичного та практичного розроблення поза увагою залишилися такі аспекти, як зміст та визначення структури професійної компетентності викладачів образотворчого мистецтва до роботи в закладах позашкільної освіти.

Мета статті: зазначене вище потребує детального вивчення наукової літератури з огляду на компетентнісний підхід у процесі підготовки майбутніх викладачів образотворчого мистецтва та виокремлення структурних компонентів цієї дефініції.

Виклад основного матеріалу. Важливим завданням сучасної освіти є формування стійких світоглядних позицій, у межах яких особливого значення набувають ціннісні орієнтації особистості, що визначають моральні, естетичні, соціальні уявлення та переконання.

Одним із основних носіїв та доступним для сприйняття транслятором уявлень про соціум і систему цінностей є художня культура. При цьому важливим аспектом художньої освіти є створення умов для гармонізації логічного та образного мислення особистості, розвитку її творчого потенціалу.

Навчально-виховний процес у закладах позашкільної освіти по праву можна розглядати як важливу складову освітнього простору сучасного соціуму.

Проте від педагога закладу позашкільної освіти вимагається підготовка іншого рівня, високий професіоналізм, творчість, креативність. У цьому ракурсі важливою умовою досягнення високих результатів педагога постає удосконалення його професійної підготовки та формування компетентності.

Професійну підготовку викладача образотворчого мистецтва ми розглядаємо як процес формування професійної компетентності на основі інтеграції кількох ключових напрямів у процесі фахової підготовки, а саме:

– психолого-педагогічна підготовка (формування професійно-педагогічної культури, оволодіння знаннями з вікової, педагогічної психології, креативної педагогіки та психології творчості);

– художньо-творча (процес формування професійних компетенцій у галузі образотворчого мистецтва, розвиток художньо-творчого мислення, оволодіння знаннями зі спеціальних дисциплін (живопис, малюнок, графіка, композиція, скульптура), традиційними художніми технологіями (живопис аквареллю, маслом, естамп, кераміка тощо);

– культурологічна підготовка (формування світоглядних позицій та духовної культури майбутнього фахівця);

– методична підготовка (оволодіння методикою викладання образотворчого мистецтва, інноваційними методами та технологіями подавання навчального матеріалу, широкого застосування технічних засобів навчання).

Розглянемо деякі наукові підходи до визначення ключових понять «компетентність» та «компетенція».

У словнику іншомовних слів знаходимо таке трактування дефініції «компетентність» – поінформованість, обізнаність, авторитетність [5, с. 282].

Цікавою видається нам позиція дослідника О. Лебедева, який визначає поняття «компетентність» як прагнення бути інтегрованою особистістю, яка володіє інструментарієм професійних компетентностей [1].

За визначенням іншого науковця М. Чошанова, «компетентність» – це не просто володіння знаннями, а постійне прагнення до їх оновлення та використання в конкретних умовах. У широкому розумінні слова «компетентність» автор розглядає як поглиблене знання предмета або засвоєне вміння [4, с. 32].

О. Пометун у своїх дослідженнях описує компетентність як об'єктивну категорію, що фіксує суспільно визнаний комплекс знань, умінь, навичок, стосунків тощо відповідного рівня, які можуть бути застосовані в широкій сфері діяльності людини [11, с. 16].

Дослідник В. Ягупов тлумачить компетентність як підготовленість до здійснення певної професійної діяльності та наявність професійно важливих якостей фахівця, що сприяють здійсненню цієї діяльності [14, с. 7].

Схожими здаються нам погляди В. Чабана, який визначає компетентність як досконале знання власної справи, сутність роботи, яку виконують, складність зв'язків, явищ і процесів, можливих способів та засобів досягнення поставленої мети [10, с. 27].

Г. Селевко вважає компетентність однією з необхідних інтегральних якостей особистості, що виявляється в її загальній здатності й готовності до здійснення діяльності, яка ґрунтується на знаннях та досвіді, набутих у процесі навчання та соціалізації і орієнтованих на самостійну та успішну участь у діяльності [12, с. 139].

З огляду на визначення «компетентності» у контексті професійної підготовки нам імпонує погляд І. Зязюна, який розглядає цю дефініцію як здатність розв'язувати професійні завдання певного класу, що, у свою чергу, потребує наявності реальних знань, умінь, навичок, досвіду [7, с. 14].

У словнику Д. Ушакова наукове визначення поняття «компетенція» постає як коло питань, явищ, у яких певна особа володіє авторитетністю, пізнанням, досвідом [3, с. 132].

Близьким за змістом є формулювання С. Ожегова, який трактує «компетенцію» як коло проблем, у яких хтось добре обізнаний, коло чієїсь повноважень та [2, с. 282].

Дослідниця Г. Єльнікова визначає компетенцію як феномен, що стосується роботи і характеризує сферу професійної діяльності, у якій працівник є компетентним. Компетентність же, за словами дослідниці, є категорією, що стосується особистості, розкриває аспекти її поведінки та забезпечує професійно якісне виконання діяльності [6].

Як важливу складову професійної підготовки майбутніх викладачів розглядає компетенцію І. Олійник та визначає це поняття як наявність вроджених або набутих якостей, необхідних для здійснення професійної діяльності педагога: умінь працювати з аудиторією, здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, схильність до без-

перервної освіти, терпіння, емпатія, здатність до психолого-педагогічного спостереження та аналізу педагогічних явищ [8, с. 72].

Аналіз наявних визначень означених дефініцій дав змогу з'ясувати, що в усіх визначеннях домінує розуміння «компетенцій» як особливих якостей особистості, можливих складових компетентності. Установлено, що дослідники розглядають компетенцію у двох аспектах: як інтегральну особистісну якість особистості та як її складову, що передбачає наявність умов, що дозволяють успішно виконувати діяльність.

Професійна компетентність майбутнього викладача образотворчого мистецтва визначена нами як сукупність загальнокультурних (універсальних, ключових) та професійних (загальнопрофесійних та спеціальних) компетенцій; інтегративне професійно-особистісне утворення, що забезпечує готовність фахівця до усвідомленого та якісного здійснення педагогічної та художньої діяльності, ефективної організації художньої освіти учнів.

Компетенція майбутнього викладача образотворчого мистецтва полягає у синтезі загальнокультурних компетенцій, які забезпечують базову ерудицію, та професійних, які містять знання і оволодіння змістом профільної освіти, прийомами та засобами навчання образотворчого мистецтва.

Зміст професійної компетентності майбутнього викладача образотворчого мистецтва містить провідні компетенції, серед яких нами визначено: культурологічну, психолого-педагогічну, методичну, образотворчу, проектну, прогностичну, рефлексивну.

Культурологічна компетенція – знання естетичних та художніх здобутків і вміння передавати їх зміст; вміння ідентифікувати продукти художньої діяльності на предмет відповідності стилю, жанру, виду образотворчої діяльності тощо.

Психолого-педагогічна компетенція майбутнього викладача образотворчого мистецтва виявляється в здатності розв'язувати психолого-педагогічні завдання та проблеми у сфері навчання особистості образотворчого мистецтва та її художньої освіти.

Методична компетенція – знання, уміння та навички майбутнього викладача образотворчого мистецтва щодо методики навчання образотворчого мистецтва та вміння їх застосовувати в навчально-виховному процесі, знання закономірностей формування та розвитку особистості.

Образотворча компетенція майбутнього викладача образотворчого мистецтва сприяє розумінню закономірностей практичної реалізації візуальних художніх образів на площині, в реальному і віртуальному просторі, які застосовуються в різних видах мистецтва; формуванню вміння створювати власні естетично значущі продукти за допомогою різних художніх матеріалів з урахуванням стилю, видів і жанрів образотворчого мистецтва.

Проектна компетенція включає здатність і готовність самостійно розробляти та реалізовувати проектну діяльність учнів, наявність системи знань проектування виробів у сфері образотворчого мистецтва.

Прогностична компетенція – уміння прогнозувати та планувати етапи навчально-виховного процесу з урахуванням перспективи, передбачати результати спільної образотворчої діяльності; знати шляхи і способи здійснення перспективного та поточного планування навчального процесу з урахуванням досягнення необхідних запланованих результатів.

Рефлексивна компетенція майбутнього викладача образотворчого мистецтва дозволяє йому найбільш ефективно і адекватно здійснювати рефлексію, що забезпечить саморозвиток, професійне зростання, творчий підхід, результативність професійно-педагогічної діяльності.

Переконані, що ефективному формуванню професійної компетентності у майбутніх викладачів образотворчого мистецтва в процесі предметної підготовки сприятиме:

- забезпечення міжпредметної інтеграції загальнопрофесійних, факультативних дисциплін та дисциплін предметної підготовки;
- педагогічного супроводу самостійної роботи майбутніх викладачів образотворчого мистецтва;
- наявність у програмі підготовки майбутніх викладачів образотворчого мистецтва дисциплін психолого-педагогічного циклу;
- інтегрованість освітніх програм з педагогіки, методики викладання образотворчого мистецтва, психології творчості;

– наявність позитивної професійної «Я-концепції», прагнення до саморозвитку та самоосвіти.

Висновки. Підсумовуючи, можемо зазначити, що професійна компетентність майбутнього викладача образотворчого мистецтва формується у процесі фахової підготовки та власної діяльності. Для становлення компетентного фахівця необхідною умовою постає побудова освітнього простору, у межах якого можливе моделювання ситуацій, що повторюють сценарій реальної професійної діяльності. Визначені професійні компетенції дозволяють спроектувати механізми формування конкурентоспроможного фахівця за допомогою впровадження в освітній процес індивідуальних освітніх стратегій, вибору інноваційних технологій навчання.

Список використаної літератури

1. Лебедев О.Е. Компетентностный подход в образовании [Электронный ресурс] / О.Е. Лебедев. – Режим доступа: <http://www.nekrasovspb.ru/publication/>
2. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка / С.И. Ожегов; 3-е изд., стереотипное испр. и доп. – М.: 2005. – 928 с.
3. Ушаков Д.И. Толковый словарь русского языка: в 4 т. / под. ред. Д.И. Ушакова. – Т.1. – М.: 1935. – 284 с.
4. Чошанов М.А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения. – М.: Народное образование, 1996. – 160 с.
5. Словник іншомовних слів / уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапуца. – К.: Наукова думка, 2000. – 680 с.
6. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти: монографія / Г.В.Єльнікова, О.І.Зайченко, В.І. Маслов та ін.; за ред. Г.В.Єльнікової. – К.; Чернівці: Книги-XXI, 2010. – 460 с.
7. Зязюн І.А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти / І.А. Зязюн // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2005. – № 25. – С. 13 – 18.
8. Олійник І.В. Компетентнісний підхід як основа професійної підготовки майбутніх викладачів вищої школи / Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. – 2015. – № 2 (10).
9. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика : монографія / за ред. Н.Г. Ничкало. – Хмельницький : ТУП, 2002. – 334 с.
10. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.
11. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О.І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К. : К.І.С., 2004. – С. 15–25.
12. Селевко Г. Компетентности и их классификация / Г. Селевко // Народное образование. – 2004. – № 4. – С. 138–143.
13. Ситник О.П. Професійна компетентність вчителя / О.П. Ситник // Управління школою. – 2006. – № 14. – С. 2–9.
14. Ягупов В.В. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти / В.В. Ягупов, В.І. Свистун // Наукові записки НаУКМА. Серія «Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота». – Т. 71. – 2007. – С. 3–8.